

Halk Kütüphanesine Saygınlık Yaratmak: Sözlü Tarih

Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu

Kastamonu Üniversitesi, Türkiye, hasankeseroglu@gmail.com

Öz

Halk kütüphanesinin önemi, gerekliliği, amaçları ve işlevleri evrensel birer özellik olarak IFLA ve Unesco tarafından bütün dünyaya duyurulmuştur. Bu duyuruyu sağlayan “Bildirge” içinde halk kütüphanesinin “kültürel mirası” ve “sözlü geleneği” desteklediği de belirtilmiştir. Halk kütüphanesi yerelden evrensele her türden bilgiyi toplar ve çocuktan yetişkine her kesime sunar. Ancak bilgide yoğunlaşmış, derinleştiği alan yerel bilgidir. Günümüz olanakları hem ses hem de görüntüyü taşıyacak özellikler bulundurmaktadır. Bu nedenle, halk kütüphanelerinin bulunduğu yerel çevrede yapılacak sözlü tarih görüşmeleri; yerel bellek kurumu olma özelliğini bilgi toplanan konu ya da olay yanında, bilgiyi verenin sesi ve görüntüsü olarak da bir anlam taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı da halk kütüphanesi ve sözlü tarih ilişkisini irdelemek olacaktır. Tarihsel bir yöntem olarak kullanılan ve kullanımı umulup, düşünülenin ötesinde yaygınlığa sahip olan “sözlü tarih”in halk kütüphanelerine neler sağlayabileceği tarihsel yanı ele alınmış, uygulama özellikleri belirtilerek tartışılacaktır. Çalışma, ‘sözlü tarih uygulamaları halk kütüphanelerine toplumsal saygınlık kazandırır’ hipotezi üstüne kurulmuş, betimleme yöntemi ile geliştirilmiştir. Halk kütüphanelerinde sözlü tarih yapılması ya da kaynaklarının yer alması, halk kütüphanelerini toplumsal anlamda destekleyecektir.

Anahtar kelimeler: Halk kütüphanesi, Sözlü Tarih, Kütüphanelerde sözlü tarih.

Giriş

Halk kütüphanesi diğer kütüphane türlerinden ayrılan yanlarını çok açık ve anlaşılır biçimde “adı” içinde taşımaktadır. Halk, “bir ülkedeki yurttaşların tümü” (Türkçe, 1983) dür. Halk kütüphanesi, kişiler arasında ayırım gözetmeden yediden yetmiş, dil, din, soy, cins, yaş, toplumsal konum, yoksul zengin ayırımı yapmadan kapısını herkese karşılıksız olarak

açan; bulunduğu yerin eğitim, bilgi, kültür gereksinimlerine karşılık veren ve boş zamanı olumlu yönde değerlendirme ortam ve olanağı sunan kurumlardır (Unesco, 1992, s.74-75; Halk kütüphanesi hizmeti, 2004, s.22). Diğer kütüphane türleri kapılarını özel koşullardaki kullanıcılara açarken halk kütüphanesi böyle bir önkoşul taşımaz. Halk kütüphanesi çok amaçlı kurumların tipik örneklerinden biridir. Bu tutumu, herkese açık olması ve amaçlarının genişliği ve çokluğu halk kütüphanesine bilgi ve bilgilendirmeye dayalı “toplumsal merkez” olma özelliğini kazandırır. Bu özelliği de halk kütüphanesini hem öncü hem güncel hem de güvenilir olmak açısından ayrımlı bir biçimde öne çıkarır.

Halk kütüphanesi amaç ve işlevleri diğer kütüphane türlerinin amaç ve işlevleriyle pek çok açıdan örtüşür. Halk kütüphanesini diğer kütüphanelere oranla öne çıkaran bu yanıdır (Tablo1).

Tablo 1. Kütüphane türlerinin karşılaştırmalı özellikleri

Özellik	Ulusal Kütüphane	Üniversite Kütüphanesi	Özel Kütüphanesi	Okul Kütüphanesi	Arşiv	Halk Kütüphanesi
İşlev	Ulusal Bellek				Kurum/ Kuruluş Belleği	Yerel Bellek
Hizmet	Ulusal Eşgüdüm	İşbirliği		İşbirliği		Yerel eşgüdüm ve İşbirliği
Kullanıcı	Araştırmacıya hizmet	Araştırmacıya hizmet	Araştırmacıya hizmet	Öğretmen öğrenciye Hizmet	Kurum içi hizmet	Herkese Hizmet
Derme	Her konuyu içerir	Eğitim öğretim sınırları içinde	Kurumun amaçları içinde	Eğitim öğretim sınırları içinde	Kendiliğinden oluşur	Her konuyu içerir. Yerel bilgide derinlik

Bu amaç ve işlevler evrenseldir. Bu amaçların gerçekleşmesinde önkoşul demokrasidir. Demokrat olmayan yönetimlerde adına halk kütüphanesi de dense bunları halk kütüphanesi saymak olanaklı değildir. Eğer herkese açık ve her okur için istediği yönde kaynak/bilgi sunma amacı taşıyorsa; yasaların yasaklamadığı (yönetimlerin değil) türde her konuda yayına açık olma zorunluluğu vardır. Her halk kütüphanesi yerel koşullarına bağlı olarak bu amaçlarını, amaçlarına bağlı

planlamasını kendi koşulları doğrultusunda belirleyip, düzenler, politikasını geliştirir.

Halk kütüphanesine toplumsal bilgi merkezi demek, onun yalnız “toplumsal bilgi”yi toplayacağı anlamına gelmemelidir. Çünkü bilgi tür olarak bilimsel bilgi, felsefi bilgi, dinsel bilgi, toplumsal bilgi, sanatsal bilgi, gündelik bilgi, algısal bilgi (Burke, 2001, s.14) gibi çok çeşitli ve değişik başlıklar altında toplanabilmekte; bilgi kaynakları olarak da kütüphane dermelerinde yer alabilmektedir.

Halk kütüphanelerinin *toplumsal bilgi merkezi* işlevini üstlenmesi, bu kurumun tanımından rahatlıkla çıkarılabileceğimiz amaçlarının çok ötesine geçen, sanılan ve düşünülen çok daha fazla sorumluluk yüklemektedir.

UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi’nde (1995, s.144), halk kütüphanesinin eğitim, kültür ve bilgi için yaşayan bir güç olduğu belirtilir. Biz de bunu kalıp olarak alıp yineleriz. Çünkü meslek birimlerimizden birisine güzel ve “olağandışı” bir anlam yüklenmektedir. Güzel nitelilerin çekiciliğine kapılmadan, gerçekçi bir açıdan, öncelikle, “hangi eğitim?”, “hangi bilgi?” sorularına karşılık vermemiz gerekir.

Gerçekten halk kütüphanesi “eğitim”de, “kültür”de ve de “bilgi”de yaşayan bir güç müdür? Eğer bir güç ise bu gücün dayanakları nedir? Yaşayan bir güç olmak ne anlama gelir? Gücün etkisi kesin ve kaçınılmazdır ve herkes gücü kendi elinde tutmak ister. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de gücün değeri bilgidir. Bilgi bir güç ise halk kütüphanesini güçlü kılan ya da kılacak olan hangi bilgidir?

Eğer dünyada en çok bilimsel yayını yapıyorsanız, aynı zamanda yeni teknoloji üreten, en çok dışsatımı da yapan ülkesiniz demektir. Bunu Web of Science verileri ışığında görebiliriz. Sanırım böylesi bir güç hiçbir halk kütüphanesinden beklenemez. Bu iş araştırma kütüphanelerinin işidir. Bir bor madeni yakınında kurulmuş halk kütüphanesi bu konuda pek çok anlam taşıyan kaynağı sağlayabilir ve de süreli yayınları, veri tabanlarını izleyebilir. Ancak bir araştırma kütüphanesi gibi belirli bir konuda derinleşmesine gelişmesi ve onu sürekli kılması çok da olanaklı değildir. Halk kütüphanesi gücünü ve bilgi değerini, yerel bilgidir alır ve yerel bilgi ile ortaya koyar. Çünkü her bilgi üretildiği yer, koşul ve kullanımına bağlı olarak bir anlam ve değer kazanır.

Nalbant için nalda kullanılan metal, kalınlığı, çivi sayısı ve çivinin eğimi en değerli bilgi; basımevi çalışanı için kağıdın gramajı, kalitesi gibi. Yerel bilgi de bulunduğu çevrenin bilgisi olarak geniş bir kesime yönelik olmak açısından öne çıkıp, anlam kazanır. Yerel bilginin toplanıp, düzenlenip, hizmete hazır tutulduğu yerler halk kütüphaneleridir. Türkiye’de yerel bilgi, eğitim, kültür gereksinimlerini öne çıkarıp, karşılık veren en tipik örnek 1932-1950 yılları arasında Halkevleri¹ etkinlikleri ve kütüphaneleri olmuştur.

Türkiye’de Halk Kütüphanesi

Türkiye’de kütüphane ağırlıklı olarak ders çalışılan, ödünç kitap alınan ve kitap okunan yer olarak algılanmıştır. En yaygın türlerden birisi olarak halk kütüphanesi de hizmetleriyle bu düşünceyi desteklemiştir. Bir orman köylüsü, bir balıkçı kasabası, sebze seracılığı ya da hayvancılığın geçim kaynağı olduğu yerlerde halk kütüphaneleri kitap, süreli yayın ya da kitapdışı belgelerle yerel sorunları çözen bilgi kaynaklarını sağlayıp, pazarlamasını genellikle yapmamıştır. Kütüphaneler kapatıldığında üzülen, yalnız ödevi olan öğrenciler olmuş; kütüphane olmaması ya da kapanması nedeniyle hiçbir zaman ciddi tepkiler yaşanmamıştır. Günümüz yetkililerinin Kütüphane Haftası konuşmaları hâlâ kitap ile okuma kavramları arasında dönüp durmaktadır. Kütüphane ile ilgisi olmayan insanlar için bir kahvehaneden bile daha değersiz düşünülebilir.

Örnek olarak halk kütüphanesi Bursa’da ve Bursalıya hizmet sunuyorsa; amaçlarından birisi de Bursa ile ilgili hemen her konuda ayrıntılı bilgiyi toplayıp, düzenlemiş olması ötesinde, Bursa’nın İÖ 4000’lerden günümüze tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik vb. yerel gelişimine ilişkin bilimsel bilgiyi sağladığı kaynaklardan sunması beklenir. Gündelik bilgiler yerel gazetelerin dizinlenmesine bağlı olarak biçim kazanır. Kütüphane çevresindeki eğitim kurumlarını destekleyen nitelikte kaynakların bulunması; değişik tarihlerde Bursa’da eğitim kurumlarının sayısı, trafik kazaları, düşman işgalinden kurtuluş günü, Ramazan ayı, özel günlere ilişkin etkinlikler ve içerikleri konusunda gerçekçi ve doğru bilgileri sağlaması beklenir.

---

¹ Halkevi kütüphaneleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan S. Keseroğlu, Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti’nde durum. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.

1990'lı yıllarda İğneada Limanköy'e giden bir çift, çok beğendikleri yerde otel ya da pansiyon bulamayınca; Köyün yıkılmaya yüz tutmuş yapısı yerine modern bir bina yaptırıp köye koşullu bağışlarlar. Yapının üst katı pansiyon alt katı da kütüphane olacaktır. Pansiyon gelirleriyle kütüphane yaşayacaktır. Köyün çocuk ve gençleri Kütüphanede kitap okur ya da ödünç kitap alırlar. Yetişkin köylü ilgisizdir².

Limanköy'de yaşayanların söylediklerine göre 1900'lü yılların başında Bulgaristan'dan göçmen olarak buraya gelmişler, orman ürünlerinden yararlanarak, avlanarak bir süre yaşamışlar. Orman ve av ürünleri bitince de balıkçılığa başlamışlar. Köyün tarihine ilişkin birkaç paragraf dışında bilgi olmadığı gibi, yaşlı köylüler de "bizler Bulgar zulmünden kaçtık" ya da daha kibarca "Bulgar göçmenleriyiz. Biz Bulgaristan'dan göçmen olarak gelip burayı biz kurduk" diyorlar.

Limanköy tarihi üstüne bilgi ve köylünün kütüphaneye bakışını değiştirecek bir takım yollar bulmak gerekiyordu. Dört kilometre ötedeki İğneada'da, İğneada tarihini yazan kişinin de Limanköy üstüne fazla bilgisi yoktu. "Sözlü Tarih" bu konuda bana, sorun ve sorularına, yerel tarih bilgisi ve kütüphaneye karşı en azından saygı duyulması yönünde katkı sağlayabilir miydi?

Sözlü Tarih

"Sözlü tarih" farklı kişiler tarafından farklı açılardan değerlendirilerek tanımlanmaktadır. Caunce'a (2001, s.11) göre, "sözlü tarih daha çok malzeme toplama yöntemi, bugünü daha iyi anlayabilmek ve geleceği yönlendirebilmek için, geçmişti anlamlandırma sürecine yapılan bir katkıdır". Sommer (2009, s.1) sözlü tarihi "bir görüşme, bir tanık, bir katılımcıyla bir olay ve ona ilişkin bilgiyi başkalarından sağlayıp, başkalarına aktarmak amacıyla yapılan birincil kaynaklardır. Birincil elden belirli konular üstüne kişilerle yapılan görüşme" olarak görür, "sözlü yapılan görüşmede kişi belirli bir yer, olay, durum konusunda kendi tanıklığını ortaya koyar. Sözlü tarihin anahtar öğeleri sözlü tarih uygulayıcılarının kılavuzluğundaki

---

² Bir kış akşamı tıklım tıklım ve kapı penceresinden soğuk üfleyen kahvelerden birisine gittim. Amacım kütüphane için düşüncelerini anlamak, istedikleri yönde kütüphanede değişik etkinlikler tasarlamaktı. Ama neredeyse herkes kağıt ya da taş oynuyorlardı. Tanıdığım bir masaya izleyici olarak katıldım. Fırsat bulunca da kütüphane dememle, sözümü ağzıma tıkadılar: "yahu Hoca o kütüphane diye yaptığımız yer ne güzel bir kahvehane olurdu", "Kütüphane ile bu kahvehaneyi deşis tokuş yapsak", "bak bizim öğretmen bey bile artık kütüphaneye gitmeme karan almış, çocukları götürmeyecekmiş, Köy için gereksiz bir yer oldu orası" gibi beni gerçekten şaşırtan düşünceler yüksek sesle dillendirilmeye başladı. Şaşkın ve üzülerek çıktım oradan.

temel çerçevedir” biçiminde devam eder. Sözlü tarih görüşmeleri iki ana başlık altında toplanmaktadır: Yaşam görüşmeleri ve proje görüşmeleri. Yaşam görüşmeleri kişilerin yaşamöyküsüne ilişkin, birden çok kez yapılan görüşmeleri içerir. Projeye bağlı görüşmeler ise tarihsel bir konu, olay ya da bir yere ilişkindir bir seferlik olabildiği gibi yıllarca sürebilir de (Sommer, 2009,s.2).

Thomson ve Perks (1993, s.3) ise “sözlü tarih çalışmaları, geçmişte yaşayanlara doğrudan ulaşmanın aracı olarak kullanılan bir tarih yöntemi” ve “geçmişin yaşayan belleği” biçiminde tanımlarlar. Bu özel olma ve bellek olma özelliği “yazılı kayıtların pek değinmediği, yaşamın temel alanlarını” (Thomson ve Perks, 1993, s.5) da içermesidir.

‘Sözlü tarihi’ daha genel niteleyen bir yaklaşım da şu biçimdedir: “tarihi yazılı belgelere ek olarak yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla yazma ve sıradan insanları, gündelik yaşamı ve öznelliği tarihin araştırma alanına dahil etme dürtüsüyle şekillenen ve ses kaydetme teknolojilerinin gelişmesiyle de desteklenen disiplinlerarası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemidir. Araştırılmakta olan bir sosyal gerçekliğin oluşumunda yer almış insanlarla görüşmeye dayanır” (Sözlü tarih yöntemi, 2016).

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü kapsamındaki Sosyal Bilimler Sözlüğü’nde de (TÜBA, 2011) sözlü tarih “Geçmişte yaşanan olayları, yaşayanlarla yapılan görüşmeler aracılığıyla onların belleğinden ve yaşamöyküleri çerçevesinde toplayarak kaydetmeye dayalı tarih yazımı yaklaşımı” biçiminde belirtilmektedir.

Anlaşılabacağı gibi ‘sözlü tarih’ bir bilgi, bilgi toplama tekniği, bir tarih yazım yaklaşımı, disiplinlerarası bir çalışma alanı olmak üzere çeşitli yönleriyle tanımlanabilir.

Sözlü Tarih Çalışmaları

‘Sözlü tarihin’ tarihi, başlangıcı konusunda değişik yaklaşımlar çıkmaktadır karşımıza. Thompson’un (1999, s.19) deyiimiyle, ses kayıt aygıtları gibi yeni sayılabilecek sözlü tarihin geçmişi olmadığı anlamına gelmiyor. Yow (2005, s.2) Thukydides’in Peloponnes Savaşını değişik kişilerle görüşerek yazdığını; Hoover (1978, s. 391) ise Thukydides yanında Herodotos’un da sözlü tarih konusunda ilk örneklerden olduğunu belirtir.

Sözlü tarih çalışmaları 2. Dünya Savaşı sonrası ses kayıt cihazlarının çeşitlenerek çoğalması sonrası (Thompson, 2006, s.49; Yow, 2005, s.3) gelişir.

Pek çok farklı alanlarda halkbilimciler, budunbilimciler, sosyologlar ve psikologlar tarafından nitel bir yöntem olarak (Yow, 2005, s.3) kullanılmaya başlanır. Thompson (1999, ss.19-34), Fransız Devrimi Tarihi kitabının yazarı Jules Michelet'nin belgeler yanında sözlü kaynaklardan yararlandığını; Marx'ın Kapital'inin basılı kaynaklar yanında sözlü kaynaklardan da yararlandığını belirtir. Ayrıca günümüzde teknolojik olanaklardan yararlanmada Skype'nin de (Taylor, 2012, s.39-41) uzaktan sözlü tarih yapımında öne çıktığını belirleyebiliriz.

Sözlü tarihin gelişimi dört devrimsel paradigma üstünde değerlendirilir (Thompson, 2006, s.49-51):

- Tarihsel araştırmaların bir kaynağı olarak bellek kullanımının 2. Dünya Savaşı'nda yeniden doğuşu;
- 1970 sonlarında olguculuk sonrası (postpositivism) bellek/anı ve öznel yaklaşımı;
- 1980 sonlarında bir görüşmeci ve çözümleyici olarak sözlü tarih yapanın rolü/etkisi üstüne algıdaki dönüşümü;
- 1990 sonları ve 2000'lerin başında sayısal devrim (Thompson, 2006, s.49).

Belirtilen her bir dönemin kendi içinde sözlü tarihi biçimleyip geliştiren özellikleri bulunmaktadır.

Türkiye'de Sözlü Tarih Çalışmaları

Türkiye üniversitelerinde sözlü tarih konusunda 20 yüksekisans ve 7 doktora çalışması olmak üzere 27 lisansüstü tez yapılmıştır (Yükseköğretim, 2016). Tez yapılan disiplin ağırlıklı olarak tarihtir. Ancak tarih yanında edebiyat, halkbilim, siyasal bilimler, antropoloji gibi konularda yer almaktadır. Hem makale hem de kitap olarak; özellikle de Tarih Vakfı'nın sözlü tarih konusunda önemli çalışma ve çevirileri bulunmaktadır. "Türkiye'de üniversite içerisinde kapsamlı bir sözlü tarih araştırması olarak Ankara Üniversitesi'nde, 1990'lı yılların sonlarında, Özlem Şahin'in '1938 Dersim Zorunlu İskanında Kadın Dayanışması' adlı yüksekisans çalışması ilk çalışmalardan biri olarak görülebilir.

Üniversitelerde tarih (savaş, barış, tehcir vb.), iletişim, işçi sendikaları, kimlik, azınlık, siyaset, kadın, kurumlar tarihi, eğitim vb. konularda lisansüstü araştırmalar da yapılmaya başlamıştır” (Uygun, 2011, s. 104).

Tarih Vakfı tarafından 1993 yılında başlatılan sözlü tarih atölyesi çalışmaları oldukça çok alanda sözlü tarih çalışmalarını körüklemiş; örneğin İş Bankası Yayınları Nehir Söyleşi dizisi oluşmuş, bu dizi içinde sanatçılar, bilim ve düşün insanlarıyla sözlü görüşmeler kitaplaştırılmıştır. Siyaset alanından örnek olarak Behice Boran ile söyleşi yapan Uğur Mumcu “Bir uzun yürüyüş”; Cumhuriyet dönemi tanığı olarak Moris Gabay’la söyleşi “Cumhuriyetle birlikte büyüdüm,” gibi pek çok çalışma yapılmıştır.

Türk kütüphaneciliğinde de kütüphanecilerle sözlü görüşmeleri içeren dergi yazıları ve kitaplar³ yayımlanmıştır.

Kütüphanelerde Sözlü Tarih Çalışmaları

Sözlü tarih çalışmaları görüldüğü gibi çalışmalara başlamadan ciddi kararlar alma ve uygulamaya koyma koşullarını içermektedir. Sözlü tarih uygulamaları değişik alanlarda özellikle yazılı kayıtların az olduğu yerlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu alanlardan birisi de kütüphane kurumudur. Özellikle yabancı kütüphane ve bilgin bilim alanı yayınları içinde kütüphane konulu sözlü tarih çalışmalarının yapıldığını izleyebiliyoruz.

Bilgi taşıyan her türden nesneyi dermesi içinde düzenleyen kütüphane; sözlü tarih belgesi olarak yazılı, basılı, görsel ya da işitsel belgelere de bünyesinde yer vermektedir. Nitekim, Unesco Halk Kütüphanesi Bildirgesi’nde (1995, s.145) “sözlü geleneği destekleme” görevi verilmektedir. Kütüphanelerde yapılan sözlü tarih çalışmaları yalnız halk kütüphanelerinde karşımıza çıkmamaktadır.

MLA (Medicine Library Association) kendi sözlü tarih çalışmasına 1990’ların ortalarında başlar. Bu girişim, Derneğin başkanlığını yapan 1941- 1946 Mary Louise Marshall ile başlayıp, 1999-2000 arası Başkanlık yapan Frieda O. Weise ile biten dönemleri içermektedir (Epstein, 2016, s.4-5). Bir

---

³ Makale olarak Fahrettin Özdemirci..Osman Ersoy ile görüşme; Hasan S. Keseroğlu, Bir Cumhuriyet kadını: Jale Baysal. 2.bs. İstanbul: Mep, 2007. Ayrıca, Bilgi evinin çınarı. Ankara: TKD Genel Merkezi, 2009.

başkası ise 2007 yaz ayında NLM (National Library Medicine) tarafından; doğal ve yapay felaketler durumunda kütüphanecilerin tepkileri ve yaptıkları çalışmalar telefon, internet ya da karşılıklı görüşmelerle kaydedilir. Bu görüşmelerde sorulan sorular (Featherstone, Lyon ve Ruffin, 2007, s.345):

- Topluluğunuzda ne oldu? Yani, felaket/kriz ne idi?
- Kütüphanenin tepkisi nasıl oldu? Kütüphanecilerin tepkisi nasıldı?
- Orada kütüphaneciler tarafından gerçekleştirilen geleneksel olmayan roller nelerdi?
- Size göre, “Kütüphanelerin felaket planlaması, sorumluluğu ve iyileştirme çabalarında kütüphanecilerin rolü nedir?” biçiminde belirlenmiştir.

Doğrudan kütüphanedeki felaket durumunu, o duruma ilişkin tepkileri ve kütüphanecilerin felaket durumuyla bağlantılı sorumlulukları, bireysel bakışı altında toplanmaktadır.

Dallas Public Library's Lakewood Community Library'de başlatılan yöre sakinleri konusunda gönüllü kişilerce yapılan sözlü tarih çalışmaları 1972'de başlar (Saxon ve Moltzan, 1985).

Texas State University ve Texas Dallas Public Library'nin Tarih ve Arşiv Birimi 20.yüzyılda Texas'ın siyasal tarihi konusunda işbirliği projesi yapar ve 2 sözlü tarihçi, 5 destek elemanla Temmuz 1980-Ağustos 1981 arasındaki görüşmeler sonucunda 120 saatlik görüşme ve yaklaşık 2 bin sayfalık metin elde edilir (Mason ve Saxon, 1982). ABD'de sözlü tarih konusunda sorulan sorulara 11 eyaletteki 182 halk kütüphanesinden 105 kütüphane yanıt verilmiştir (Palmer, 1983).

Alaska'daki Rasmuson Library'de çalışan Russell (2002, s.118) insanların yakınlarının seslerini kütüphanedeki kayıtlardan dinlerken gözyaşlarını tutamadıklarını dile getirir.

Avustralya'dan bir başka örnekte, Alice Springs Public Library, yerel ABC Radio Alice Springs ile işbirliği içinde sözlü tarih kayıtları oluşturup hem web hem de kütüphane kanalıyla ödünç verme yoluna gitmektedir (Blacburne, 2011, s.4). Böylesi bir durumda da Limanköy'lü köylüler tarafından “Kütüphanenin kahvehaneye çevrilmesi istenebilir miydi?” sorusunu sormadan geçmem olanaklı değil.

Sözlü tarih yapımında değişik kaynaklarda izlenmesi gereken yollar değişik biçimlerde önerilmektedir. Bunlardan Thompson ve Perks, (1993, s. 6-18) dört ana başlık altında yapılması gerekenleri belirlemektedir:

- Çalışmamıza başlarken
  - o Amaçlarınız neler?
  - o Bir konu seçme
  - o Arka plan bilgileri
  - o Hazırlık
  - o Belleğin yapısı
  - o Kimle görüşme yapılmalı
  - o Görüşme yapılacak kişileri bulma
  - o Soru sorma
  - o Neleri kapsamalı?
  - o Aile ve yaşamın ilk yılları
  - o İş hayatı
  - o Daha sonraki aile hayatı ve boş zaman
- Donanım
  - o Teypler
  - o Mikrofonlar
  - o Teyp
  - o Donanımınızı tanıyın
- Görüşme
  - o İlk yaklaşım
  - o Varış
  - o Oda
  - o Donanımınızın hazırlanması
  - o Konuşurma
  - o Görüşmeye son verme
- Görüşmeden sonra
  - o İşaretleme ve dinleme
  - o Özetleme ve kopya alma
  - o Bantı saklama
  - o Bant çözümü
  - o İndeks yapma
  - o Erişim ve izin

Bir başka sözlü tarih görüşmesi aşağıdaki ana başlıklar altında toplanmaktadır (Sommer, 2009, s.8).

- Planlama Süreci Adımları
- Bütçe Adımları
- Yasal ve Etik Adımlar
- Donanım Adımları

- Görüşme Hazırlık Adımları
- Görüşme
- İşleme Adımları.

Tartışma ve Sonuç

Halk kütüphanesi hemen bütün kütüphane türlerinin yerel bağlamda işlevlerine benzer özelliklerini taşıırken, kapılarını da herkese karşılıksız ve koşulsuz açar. Yerelden evrensele her türden bilgiyi toplar ve çocuktan yetişkine her kesime sunar. Ancak bilgide yoğunlaşıp, derinleştiği alan yerel bilgidir. Yerel bilgide de her zaman araştırmalar, makale ve kitaplar bulmak olanaklı değildir. Yerel olay, haber, gelişmelere ilişkin sözlü tarih yapmak o yöre için başlı başına bir anlam taşır.

Günümüz olanakları hem ses hem de görüntüyü taşıyacak özellikler bulundurmaktadır. Bu nedenle, halk kütüphanelerinin bulunduğu yerel çevrede yapılacak sözlü tarih görüşmeleri; yerel bellek kurumu olma özelliğini bilgi toplanan konu ya da olay yanında, bilgiyi verenin sesi ve görüntüsü olarak da bir anlam taşımaktadır. Hiç kimse böylesi bir durumda kütüphanelerin dönemi, devri geçti, cesareti de gösteremeyecektir, kanısındayım. Özellikle de bizim gibi çağını yaşayıp, özümseyerek gelişmeyen, gelişmiş ülkelere yetişmek (dahası onlarla ortak teknolojik ürünleri kullanmak) için sıçramak durumunda olan ülkelerde sözlü tarih çalışmaları kütüphaneler açısından ciddi bir anlam taşıyabilir.

Öneriler

- Sözlü tarih yaparak halk kütüphanelerinin yerel bellek gücünü geliştirmek, toplumsal ilgi oluşumuna katkı sağlamak için halk kütüphanelerinin bağlı olduğu Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ve dolayısıyla da Turizm Bakanlığı'na bağlı tüm halk kütüphanelerinde uygulanmak üzere "Türkiye sözlü tarih projesi" sunulabilir.
- BBY öğretim programlarında sözlü tarih ve uygulama yolları konusunda seçmeli dersler açılabilir.
- Araştırma yöntemleri derslerinde bu konunun uygulaması yaygınlaştırılabilir.
- Bugüne kadar kütüphanelerde yapılmış sözlü tarih çalışmalarının toplu kataloğu oluşturulabilir.

- Çalışan kütüphaneciler için sözlü tarih konusunda çeşitli seminerler düzenlenebilir.
- Halk kütüphanelerinde halkta da “sözlü tarih farkındalığı” yaratmak için çeşitli eğitimler düzenlenebilir, kütüphane-halk işbirliğini güçlendirilebilir.
- “Sözlü tarih arşivi” oluşturulabilir.
- Sözlü tarih derme geliştirme politikaları ve etik ilkeleri geliştirilebilir.
- Sözlü tarih toplulukları oluşturulabilir.

Kaynakça

- Blacburne, F. (2011) Geeking out: quick and easy oral history. ....*April 24* (1), 4-8.
- Burke, P. (2001) *Gutenberg'den Diderot'ya bilginin toplumsal tarihi*. Mete Tunçay (çeviren). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Counce, S. (2001) *Sözlü tarih ve yerel tarihçi*. Bilmez Bülent Can, Alper Yalçınkaya (Çeviren). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Epstein, B. A. (2016) In their own words: oral history of medicine Library Association past presidents. *J. Med. Lib. Assoc.* 104(1).
- Featherstone, R. M., Lyon, B. J. ve Ruffin, A.B. (2007). Library roles in disaster response: an oral history Project by the National Library of Medicine. *J. Med. Libr. Assoc.* 96(4), 343-350.
- Halk kütüphanesi hizmeti*. (2004). Bülent Yılmaz (Çeviren). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Hoover, H. (1978). *The past before us contemporary historical writing in the USA*. London: Cornell University.
- Karakaş, H. S., Rukancı, F. ve Anameriç, H. (yay. haz.). (2009). *Belge yönetimi ve arşiv terimleri sözlüğü*. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
- Mason, A. S. ve Saxon, G.D. (1982). The Dallas Mayors oral history and records project: a program of institutional cooperation. *American Archivist*, 45(4).
- Şahin, Ö. (2009). Feminist sözlü tarih deneyimi. Dilek Hattatoğlu ve Gökçen Ertuğrul (editör), *Métodos: Kuram ve yöntem kenarında* içinde (s.442-468). İstanbul: Anahtar Kitaplar.

- Palmer, J. W. (1983). Public libraries as oral history centers: an evaluation. *Collection Building* 5(3) .
- Russell, R. (2002). From the trablino to the library: Alaskan oral history origins. *Oral History Review*, 29(2), 117-118.
- Saxon, G.D. ve Moltzan, J. (1985). Reminiscences: from tape to type. *Public Library Quarterly*, 6(3).
- Sommer, B.W. ve Quinlan, M.K. (2009). *The oral history manual*. Lanham: Altamira Press
- Sözlü tarih yöntemi nedir?*. (2016). 2 Nisan 2016 tarihinde <http://sozlu-tarih-yontemi-asamalari.nedir.org/> adresinden erişildi.
- Taylor, L. (2012). The skype is the limit prepping for succesfull video chats. *Children and Libraries. Summer/Fall*, 39-41.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi: sözlü tarih*. Şehnaz Layıkel (Çeviren). İstanbul: Tarih Vakfı Turt Yayınları.
- Thompson, P. ve Perks, R. (1993). *Sözlü tarih kılavuzu*. İstanbul: Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Thomson, A. (2006). Four paradigm transformations in oral history. *Oral History Review*, 34(1), 49-70.
- Türk Dil Kurumu. (1983). *Genişletilmiş Türkçe Sözlük* (7. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi. (1992). *Halk kütüphaneleri için hizmet kılavuzu*. IFLA Halk Kütüphanesi Seksiyonu (Hazırlayan). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- UNESCO Halk kütüphanesi Bildirgesi (Kasım 1994). (1995). Yaşar Tonta (çeviren). *Türk Kütüphaneciliği* 9 (2), 144-147.
- Uygun, S. (2011). Türkiye’de sözlü tarih araştırmaları ve öğretmen eğitiminde sözlü tarih yönteminin kullanımı. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5, 95-112
- Yow, V. R. (2005). *Recording oral history: a guide for the humanities and social sciences*. Walnut Creek. Altamira Press.
- Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı Tez Merkezi. (2016). 23 Mayıs 2016 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişildi.